

Glosy k Danubiovým tézím o vysídlení Němců.

Pseudonym Danubius napsal téze o vysídlení československých Němců (*Svědectví*, čís. 57/1978, s. 1—5-122), v kterých jako slovenský historik vyslovuje morální odsudek českého národa za transfer sudetských Němců, když mlčky přechází osud tzv. karpatských Němců na Slovensku. Myšlenkově tak navazuje na dopis redakci *Svědectví* č. 54, kde stejný pseudonym se ještě karatelštěji obořil na Čechy a končil závěrem, co jste si, vy Češi, odsunem nadrobili, po tom nám, Slovákům, až vás stihne německá pomsta, nic není. Byla asi chyba, že tento primitivní pohled na dějiny česko-německých vztahů zůstal bez odpovědi, takže se nyní rozrostl dokonce do tézi.

Historie česko-německých vztahů v 19. a 20. stol. je příliš vážné, rozsáhlé i složité téma na to, aby je bylo možno obsáhnout a posoudit v poměrně stručných tézích nebo antitézích. Historici na takových tématech pracují leta, než si dovolí předložit výsledky veřejnosti nejen odborné, ale i širší. Tím spíše, že jde o téze náročné nejen na odbornou akribii, ale navíc pro svou explozivnost i na politický jemnocit. Protože Danubiův text nemá ráz vědecké práce, ale politického pamfletu, rozhodl jsem se napsat k jeho tézím glosy, abych názorně předvedl, jak jeho selektivní přístup k faktům a apriorismus úsudků se zpronevřuje vědecké metodologii.

Glosa osobní. Danubius se v textu dovolává mého vystoupení v brněnské diskusi v r. 1968 (má zřejmě na mysli tzv. trialog v literárním časopise *Host do domu* čís. 5). Byl jsem redakcí přizván k této diskusi zřejmě proto, že jsem se jako jeden z mála českých historiků novodobých dějin věnoval také vztahům k ostatním národům a národnostem v republice, zejména Slovákům a Němcům. V disertační práci z r. 1958 jsem se ve dvou podkapitolách zabýval příčinami i důsledky odsunu Němců, se závěrem, že to bylo tvrdé, ale nutné opatření. V trialogu *Hosta do domu* nastolil téma odsunu spisovatel Jan Procházka, a to čistě z morálního hlediska. Jako historik jsem mu v mnohém oponoval poukazem na historické souvislosti a okolnosti. Diskuse trvala čtyři hodiny a záznam o ní vydaný v *Hostu do domu* čís. 5, 1968 zachycoval jen její hrubou kostru. Zveřejněný text uvádí můj výrok, že „odsun byl psychologicky vysvětlitelný“ nebo že „to řešení nebylo optimální“; chybí tam však závěr, kdy jsem odpověděl na otázku, zda se v dané historické situaci po šestileté okupaci tak, jak proběhla, dalo najít jiné optimálnější řešení — podle mého soudu nikoliv.

Jako historik jsem nepovažoval ani v r. 1968 a nepovažuji ani nyní z profesního hlediska za správné mistrovat historii, radit zpětně jejím hlavním aktérům, co měli a neměli dělat, už vzhledem k tomu, že co se v historii stalo, nemůže se odestát, a navíc není ani v českém ani v polském zájmu, aby se to s odsunem odestálo. Přirozeně, že jsem se s Procházkou shodoval v kritice excesů, zejména v prvních měsících, kdy docházelo k divokým odsunům, ale i tam jsem uváděl na pravou míru některá jeho tvrzení. Šlo

zejména o divoký odsun z Brna koncem května 1945, když jsem ho upozornil, že to bylo *Slovo národa* (tehdejší brněnská mutace *Svobodného slova*), které inspirovalo demonstraci před brněnskou novou radnicí, kde demonstranti požadovali pod pohrůžkou generální stávky okamžitý hromadný odsun Němců z Brna, a pod tímto tlakem veřejnosti daly vládní orgány souhlas k odsunu 30.000 osob do Rakouska. (Zápis 25. schůze vlády, 1.6.1945). Když na podzim vláda znovu projednávala už po Postupimské dohodě další postup při odsunu, vytýkal Gottwald národně socialistické straně a zejména jejímu tisku rozněcování národních vášní. Na to odpověděl ministr Ripka, že souhlasí s výtkou, že některé články v tisku jeho strany měly ráz šovinistický. (Zápis 77. schůze vlády 12.10.1945.) To lze nakonec vyčíst i z torzovitého záznamu dialogu.

Danubius se mne tedy neprávem dovolává na podporu svých velmi zjednodušených tezí nedbajících historických okolností a souvislostí, v nichž myšlenka transferu vznikla a uskutečnila se. Udivuje mne to tím více, když mu nemůže být utajeno, jaký krajně odmítavý postoj jsem zaujal k úvahám, aby takové téze byly vydány jako dokument CH 77.

Glosa metodologická. Historik je povinen klást si ve své profesi dvě základní otázky: *Wie es eigentlich gewesen* a potom *Warum es eigentlich gewesen*. Není-li s to dostát nárokům na první otázku, jak to vlastně bylo bude nutně defektní i jeho odpověď na druhou otázku, proč to vlastně bylo. V obojím je Danubiova odpověď mylná. Když přistupoval ke zpracování tématu, neměl dostatečnou znalost ze studia pramenů, protože se dříve zabýval jiným regionem, a proto i jeho znalost literatury naší i německé je jen velmi kusá. Navíc mu chybí korektiv autopsie současníků, který by ho uchránil před některými krajně zjednodušenými soudy. Občas se namítá, že publicisté nespoutaní profesionálními zábrany mohou provokovat k nekonvenčním myšlenkám a závěrům. Provokovat mohou, ale pochybuji, že k hlubšímu promyšlení problému. Spíše svádějí ke zjednodušeným a mytologizujícím výkladům. Takový přístup k tématu zatemňuje problémy, místo aby nabádal k racionálnímu uvažování. Nejasnost úvah svádí pak i k bezhlavému jednání. Je to tendence, která se projevila i v době Pražského jara — Danubius je jakýmsi jejím opožděným výhonkem. Příznačné je, jak tato tendence dostala svůj díl kritiky při 10. výročí r. 1968 právě z těch kruhů záp. Evropy, jejichž autority se nejvíce dovolává. Týdeník SPD *Vorwärts* je bez ohledu na společenské konvence nazývá plným jménem politickými blouznivci a provazolezci, kteří jednali bezhlavě, nerespektovali zájmy své země a nahrávali vojenskému zákroku. V tomtéž článku *Vorwärts* podrobuje kritice sporadické hlasy těch, kdo se v r. 1968 dovolávali neutrality. Nazývá to politickou utopií. V podobném duchu se vyslovil k 10. výročí srpna 1968 i předseda SPD a II. internacionály Willy Brandt, který vytýká současnému hnutí na obranu lidských práv, že v jeho řadách existuje tendence nedbat skutečnosti, poměru sil a celkové konstelace v světové politice. Umím si představit, co řekne na takové Danubiovy téze, které

nabourávají jeho tzv. Ostpolitik, a tváří se tak, jako kdyby otázka odůznání Mnichova nebyla vyřešena mezivládní dohodou československo-západoněmeckou, a to nejen v otázce neměnnosti hranic, ale i v otázce státního občanství bývalých československých Němců.

Glosa historická. Danubius tvrdí, že vývoj v posledních několika letech republiky (1933-38) byl jen momentální historickou anomálií nesouvisející se smyslem historické kontinuity československých Němců, a že přijmout opačnou tézi mohou jen dvorní historici. Je to tvrzení velmi apodiktické bez jediného skutečného důkazu. I když se místo na celých 5-7 století soustředíme jen na vývoj česko-německých vztahů od r. 1848-49, nebudeme moci přijmout idealizující pohled Danubiův. Přeměna Rakouska ve federativní stát byla maximálním požadavkem české politiky ve státoprávní oblasti až do r. 1914. A nepodařilo-li se dosáhnout tohoto cíle za 65 let, nezpůsobil to jenom konzervatismus stárnoucího vladaře, ale rovněž odpor převážné části právě českých Němců. Dnešní západoněmecká historiografie je v té věci mnohem analytičtější, když soudí, že čeští Němci svým velkoněmeckým a ještě více všenněmeckým postojem byli hrobaři Rakouska a předchůdci nacismu. (Karl J. Newman: *Zerstörung und Selbstzerstörung der Demokratie, Europa 1918-1938*, 1965, s. 83.) Pokud Danubius tvrdí opak, nerespektuje skutečnost, že Deutsche Arbeiterpartei, později Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei vznikla v německé části českého severu, odkud se přenesla i do Vídně, kde se s její ideologií a politickou praxí seznámil mimo jiné Hitler — rodem Rakušan, který ji přenesl do Bavorska, a teprve odtud do ostatní říše. Nacismus se nezrodil v Prusku, ale v Sudetech. Vypjatá nacionální a šovinistická ideologie zpravidla vzniká na území, kde se stýkají a také potýkají sousedící národy. Všeněmci z Čech bojovali již v 90. letech minulého stol. pod heslem „ryze německy, všenněmecky, nerozděleně“ a v r. 1901 vyslovili tézi „německý lid v Čechách nechť rozhodne, zda chce být poslovanštěň nebo podle svého poslání chce germanizovat“. Tomuto postoji všenněmců odpovídal na druhé straně postoj českého básníka Viktora Dyka, který v r. 1909 prohlášoval, že oba národy jsou nuceny svou situací usilovat o zdoání druhého. A ve verších to vyjádřil takto:

Vím, v mezích dneška nelze věčně žíti,
svůj chránit kout.
Vím, úkol nás je Čechy počestiti
anebo zahynout.

(Citováno z Bedřich Loewenstein, *Středověk dvacátého století*, 1970, s. 142.)

Netvrdím tím, že všenněmecký šovinismus Georga von Schonerera či K. H. Wolfa byl jediným postojem Němců v české otázce, stejně jako si nemyslím, že vypjatý nacionalismus Dyka a jeho druhů vyjadřoval mínění celé české politiky své doby. Naopak, jak čeští tak němečtí sociální demokraté odmítali takový krajní přístup k vzájemným vztahům, stejně jako odmítali liberálové a demokraté včetně T. G. Masaryka a E. Beneše představu o

takovém řešení. To, že se nakonec Dykova vize naplnila, nelze pochopit bez přihlídnutí k dalšímu vývoji za první světové války při vzniku republiky v letech 1918-19, stejně jako v letech 1933-38 nebo 1939-45.

Glosa o loajalitě. Danubius tvrdí, že až na první měsíce republiky hledali českoslovenští Němci cestu k loajalitě. Zase zjednodušuje. Vznik republiky v r. 1918 byl provázen pokusem českých, moravských i slezských Němců o okamžité odtržení od nově založeného československého státu. Poslanci všech německých stran v zemích koruny české vyhlásují již 29.-30. října 1918 v severních a západních Čechách tzv. Deutschböhmen, na severní Moravě a moravském Slezsku Sudetenland, v jižních Čechách Deutschsüdböhmen, a na jižní Moravě Deutschsüdmähren. Včetně sociálních demokratů odmítli zůstat součástí nové republiky a chtěli se jako jedna z provincií „Deutschösterreich“ připojit k Německu. Činili si přitom navíc ještě nárok na Brno, Olomouc a Jihlavu, které měly být jako územní enklávy vyděleny z Československé republiky (tzv. Einschlussgebiete). Oblast tehdejší Moravské Ostravy měla být spravována jako kondominium Rakouska, Československa a Polska. Jak by v této podobě byl nově vznikající československý stát schopen života, ukáže být jen letmý pohled na mapu. Tento postoj zaujímaly všechny německé strany v republice, bohužel včetně sociální demokracie, až do uzavření mírových smluv. Teprve potom, až v roce 1920, došlo k jejich rozdělení na aktivistické a negativistické ve vztahu k republice.

Je pravda, že aktivistické strany se postavily na půdu existující republiky a usilovaly v jejím rámci o uplatňování svých sociálních, demokratických a národních zájmů. Jejich vůdčí silou byla německá sociální demokracie v Československu. Existoval však také velmi militantní negativistický proud odvozující se od všenněmců, v němž postupně převahy nabývali sudetoněmečtí nacisté. Je nesporné, že byla řada problémů v oblasti sociální, ekonomické i národnostní, které měla první republika ve vztahu ke své německé menšině řešit, avšak v prvních letech nemohla pro nezáměr, ba přímo odpor samotných Němců. Doba do r. 1933 byla příliš krátká na to, aby se tento problém mohl plně vyřešit. Příznačné je, že autor, který dovede omluvit to, že Rakousko nebylo s to vyřešit českou otázku za sto let, by chtěl po Čechách, aby ji vyřešili v 10 letech. Po r. 1933 už vůbec nešlo o řešení německé otázky jako problém národnostní menšiny v Československu, ale stávala se nástrojem velmocenské hry nacistického Německa k rozbití republiky a jejímu pohlcení pozdější velkoněmeckou říší.

Glosa okupační. Danubius ve svém apriorismu obchází mnohé souvislosti, jež vytvořila okupace a válka. V důsledku mnichovského diktátu v r. 1938 byla stanovena demarkační čára takovým způsobem, že od republiky odtrhovala nejen území obývaná většinou Němci, ale i území převážně česká jako Chodsko, Zábřežsko, Břeclavsko, Opavsko, jen proto aby české území bylo co nejvíce roztrháno a rozkouskováno se strategickým cílem podřídit to, co nacisté nazývali „Resttschechei“, zcela říši. Hranice šla několik kilo-

metrů od Prahy, od Brna a ostravské předměstí bylo přímo obsazeno. I letný pohled na mapu tzv. protektorátu Čechy a Morava ukazuje, že v hranicích vnucených Československu Mnichovem nebyla republika schopna vlastního života a musela se v krátké době stát kořistí okupanta. Ozývá-li se dnes požadavek bezpečných hranic pro ten či onen národ či stát, je nutno říci, že Mnichov takových hranic Československo zbavil a sám o sobě již nastolil problém, co udělat, aby se hranice republiky bezpečnými staly.

Danubius velmi zlehka, téměř idylicky, líčí důsledky Mnichova a okupace, jakoby nanejvýš šlo o vyhnání „vyšší 100.000 Čechů“ z pohraničí. Nevím, kde došel k tomuto číslu, když dokonce i sudetoněmecké statistiky uvádějí na území připojeném k říši tzv. Abwanderungsverlust 308.255 osob porovnáním výsledků sčítání lidu v r. 1930 a 39, což je ještě neúplné, protože nezahrnuje přírůstek českého obyvatelstva na tomto území v letech 1930-38. [Alfred Bohmann, *Das Sudetendeutschtum in Zahlen*, Mnichov 1955, s. 138). Danubius zaujímá bagatelizační přístup k důsledkům německé okupace pohraničí a potom i zbývajících území tzv. protektorátu, jak se to projevuje v mnoha směrech. Především si vůbec neklade otázku, co se stalo s českým obyvatelstvem, které i po zaboru zůstalo na okupovaném území. Sudetoněmecká statistika uvádí, že zde po mnichovském diktátu zůstalo 319.000 Čechů, z nichž 193.000 přijalo říšskoněmecké občanství při zachování české národnosti a 115.000 toto občanství nepřijalo, i když mu za to hrozilo vystěhování. Danubius se slůvkem nezmiňuje o režimu, jemuž byli tito Češi vystaveni. Na úřadech, v zaměstnání i ve školách směli mluvit jen německy, a to i v těch oblastech, kde tvořili většinu obyvatelstva. Na celém odtrženém území nezůstala jediná česká škola. Všechny děti byly nuceny chodit do škol německých.

Ve stejné době mělo 161.524 Němců v tzv. protektorátě 4 vysoké školy, desítky škol středních, 36 měšťanských a 130 škol obecných. V té době byly již všechny české vysoké školy zavřeny, nejdříve na 3 roky, pak do konce války. V r. 1942 byl v protektorátě rozhodnutím okupačních úřadů snížen počet studentů v českých gymnáziích na polovinu a výuka byla postupně převáděna do němčiny, takže nakonec se jen čeština měla učit česky. Nemá tedy pravdu Danubius, když říká, že germanizaci tohoto území okupant jenom chtěl či plánoval, ale je nutno říci, že ji cílevědomě po celou dobu okupace prováděl, jak o tom svědčí i vystěhování českého obyvatelstva ze Sedlčanska, Vyškovska a usídlování dalšího německého obyvatelstva na území protektorátu. Podle vlastní sudetoněmecké statistiky se během války nově usadilo na území protektorátu na 400.000 Němců z „Altreichu“ (A. Bohmann, c.d., s. 194). Pro tyto nově přistěhované Němce z říše se zabíraly byty zabavované občanům židovského původu nebo rodinám vězňených a tito nově příchozí Němci obsazovali klíčová místa ve správním aparátě státním i hospodářském. Tato statistika přitom nezahrnuje údaje o počtu policejních a vojenských jednotek okupanta. Danubius tyto skutečnosti zcela bezostyšně obchází řečmi o kamuflážních frázích, ačkoliv je dostatek důkazů o tom, že postupující germanizace českého oby-

vatelstva jak v tzv. Sudetech, tak v protektorátě měla jasný cíl úplné germanizace celého území po vítězné válce. Češi na rozdíl od jiných slovanských národů byli vzhledem ke své civilizační úrovni a kvalifikaci považováni ze dvou třetin za schopné poněmčení a byli by se museli buď asimilovat nebo vystěhovat.

Danubius zřejmě nezažil na vlastní kůži okupační režim českých zemí, když neví, že „plánované a koordinované omezení potravin“ měli Češi od 1. září 1939, kdy po vypuknutí války byl zaveden přidělový systém. Na kmenové listy domácností se vydávaly odstupňované přiděly podle označení — D pro Němce nejvyšší, T pro Čechy snížené a J pro židy nejnižší. Češi dostávali celou válku nižší přiděly než Němci, přestože českým zemědělcům okupační předpisy stanovily výrazně vyšší dodávky než německým sedlákům. Nebylo v tom tedy nic nespravedlivého, když bezprostředně po válce byly české přiděly zvýšeny, židovské zrušeny a když při nedostatku potravin dostávali Němci po dva roky nižší přiděl než Češi, zvláště když spojenci nedovolovali, aby přiděly z UNNRY byly přiznány Němcům. Manuálně pracující Němci, především dělníci, přitom dostávali zvýšené přiděly pro těžce a velmi těžce pracující, stejné jako Češi.

Danubius zřejmě málo ví o důsledcích okupačního režimu v kultuře. Po celou dobu války bylo zakázáno vydávat, prodávat i půjčovat literaturu anglickou, polskou a židovskou. Po řadu let také americkou a francouzskou, jugoslávskou a ruskou. Tyto zákazy se vztahovaly i na celou další tvorbu, zejména na hudbu a film. Naopak okupační úřady prosazovaly povinné přednostní vydávání německé literatury, hraní německých filmů a her, německé hudby v rozhlase, v divadlech i na koncertech. Nacistická propaganda po celou dobu mluvila o evropském a světovém poslání německé kultury a umění. Vše mělo zdůvodnit, že velký německý národ smí kráčet přes existenci jiných národů, které se nemohou ubránit. To vše včetně nacistických parád a Wehrmachtsberichtů podmalovala jako zvuková kulisa hudba Beethovenova nebo Wagnerova. Nelze se proto divit, že po skončení okupace chtěli Češi číst, slyšet a vidět něco jiného než to, co museli poslouchat po 6 let. Ostatně abstinence trvala jen krátkou dobu, mnohem kratší než její preference.

Glosa k Obzorům. Danubius z celého českého národa výslovně exulpuje jen redakční kruh *Obzorů* a jeho spolupracovníky, kteří se prý jako jediní zjevně postavili proti transferu v jeho praktických důsledcích. Co říci na tento názor? „Mnoho lidí, mnoho názorů, toto pravidlo platí zvláště pro nás Čechy. Ale v jednom jsme jistě všichni zajedno. Němců máme totiž nadosmrti dost. Znamená to, že se jich chceme zbavit za každou cenu a definitivně... Máme oprávněný důvod nepovažovat Němce za lidi... Považujeme je i nadále se stejnou intenzitou za živel nebezpečný, nepřátelský, a mravně narušený. Nechceme mít na svém území Němce a slyšíme-li němčinu, máme rudé kruhy před očima... Němci musí ven a to co nejrychleji... Můžeme zabavit tento majetek bez nejmenšího ostychu... I

podle mezinárodního práva máme právo k jejich internaci. Zlobí nás, když se místo okamžitého vystěhování Němců do říše vedou sáhodlouhé debaty, co a jak s nimi. Dovedeme být psi jen na sebe a každého jiného, byť by to byl náš největší nepřítel, přímo hýčkáme.“ (Dr. Helena Koželuhová, *První kroky*, Atlas, Praha 1945, s. 28-31.) Názor vyslovený dr. Helenou Koželuhovou v brožurce vydané v r. 1945 ukazuje, jak Danubiův výklad o tom, že celý odsun způsobil Beneš a Stalin, je krajně nehistorický a zamlčuje skutečné postoje i lidí z okruhu *Obzorů* v r. 1945. Těžko bychom našli výlevy tak šovinistické v paušálně protiněmeckém duchu u Beneše či Gottwalda. Historik se má držet fakt a nestávat se dvorním historikem kohokoliv, ani *Obzorů*.

Glosa o transferu. Danubius vysvětluje složité historické jevy pakličem démonizací a personifikací a to je metodologie stejně nevědecká nyní jako v padesátých letech. Ostatně čtenář má dobrou možnost porovnat tuto dvojí metodologii, přečte-li si na přilehlých stránkách vědeckou recenzi, kterou ke stejnému problému napsal český historik Jan Křen o knize J. W. Brügela *Tschechen und Deutsche*.^{*} Jak nuancovaně váží fakta, bere v úvahu složitost situace vnitřní i mezinárodní, protichůdnost jevů kontinuity a diskontinuity ve vzájemných česko-německých vztazích z minula i současnosti. Stejně tak by čtenář ocenil minucióznost historické studie Václava Kurala, která se zabývá dějinami občanského odboje v tzv. protektorátě a sleduje mj. myšlenku transferu od momentu vymoření v r. 1939 do heydrichiády a dokumentuje, jak výrazně ovlivňovala vývoj názorů v zahraničním odboji.

Stejně tak by bylo možné s odkazem na stránky časopisu německých antifašistů v Anglii *Einheit* dokazovat, jak se v tomto prostředí vyvíjely názory na danou otázku — to Danubia nezajímá. Zásadu odsunu stanovila z hlediska mezinárodního práva postupimská konference „velké čtyřky“ pro německé obyvatelstvo z Polska, jehož novou hranici určila na Odře a Nise, dále z Československa a Maďarska. Z Československa mělo být odsunuto 2,5 milionu Němců, do amerického okupačního pásma 1,75 milionu, do sovětského pásma 75.000, zatímco do francouzského a anglického pásma šel hlavní proud Němců odsunutých z oblastí polských. Danubius se chová ne jako historik, ale jako uherský kortés v předvolební kampani, když na jedné straně přičítá celý odsun Stalinovi a jeho záměrům a na druhé straně tvrdí, že prý „Rusi nejneochotnější přijímali do své zóny vysídlených čs. Nemcov“. (s. 111.) Podle výsledků sčítání lidu v sovětské zóně k 29. říjnu 1946 bylo tam již tehdy 3.508.500 přesídlenců, z toho 840.800 z Československa — tedy o téměř 100 tisíc více, než stanovila kvota dohodnutá v Postupimi. (A. Bohmann, c.d., s. 203.)

Námítky proti „divokým odsunům“ vyslovovaly sovětské orgány samozřejmě stejně jako americké. Na žádost Američanů měli projít všichni

^{*} *Svědectví*, č. 57, str. 185.

odsunování před transferem osmidenní karanténou a k tomu účelu byli soustřeďováni do sběrných táborů a při odsunu měli povoleno na osobu 1.000 RM a zavazadla do váhy 75 kg. Na žádost Američanů bylo zřízeno 75 takových sběrných táborů v Čechách, 29 na Moravě, 3 na Slovensku. Antifašisté neprocházeli sběrnými tábory a měli právo na odvoz movitostí. Hlavní vlna odsunu proběhla v r. 1946 do konce října. Po skončení této vlny zůstalo v Československu 23 tisíc aktivních antifašistů, 22 tisíc odborníků, 12 tisíc horníků a 10 tisíc ostatních, t.j. především ze smíšených rodin, kde jeden z manželů byl Čech. Přitom se vynětí z odsunu samozřejmě týkalo automaticky celé rodiny — tj. celkem 196 tisíc osob (L. Hoffmann, Němci v pohraničí, protokol pléna ÚV KSČ 27.-28.11.1946.) A úplným nesmyslem je tvrzení, že odsun postihl i původní české obyvatelstvo. Kdo měl uvedenu českou národnost na policejní přihlášce a na kmenovém listě T (Tscheche), nemohl být vůbec do odsunu zařazen. Pokud v pohraničí část Čechů přijala po Mnichovu říšské občanství a nadále uváděla národnost českou, bylo jí automaticky přiznáno čs. občanství. Ve smíšených rodinách, pokud jeden s manželů se hlásil k české národnosti, ať již jako protektorátní nebo říšský občan, byla jeho rodina automaticky vyřazena z nuceného odsunu. Děti ze smíšených rodin v pohraničí musely stejně jako ostatní chodit do německých škol, takže je nesmyslné Danubiovo tvrzení, že takové děti neuměly německy. Právě naopak, než tvrdí Danubius, mohlo dojít k zařazení smíšené rodiny do odsunu jen výjimečně a na vlastní žádost tehdy, když v rodině převažovala inklinace k německým příbuzným (a pak je nesmysl mluvit o tom, že děti nemluvily německy). Nevím, kam na takové kalendářové historiky autor chodil, když téma samo a sobě je krajně dramatické a to, co se stalo, zasluhuje vážné zamyšlení a posouzení bez ochotnického trhání opony.

Glosa závěrečná. Danubius vychází z premisy, že to, co nyní považuje za retardační vývoj v roce 1948 a později, má své kořeny v odsunu Němců. Svou hypotézu nemůže ničím doložit, aby dokázal, že historický vývoj Československa by bez toho šel jinými cestami. Vývoj NDR asi se 4 miliony přesídlenců šel stejným směrem, protože byl diktován stejnými mikroordináty. Danubius se ve výkladu této otázky možná nepřímo inspiroval u exilového autora Jana M. Kolára (*Otázky české tradice*, Lund 1957).

Vůbec si nad Danubiovým výkladem připomínám minulost těchto sporů o minulost. V lednu 1953 proběhla taková diskuse v exilu a vyhranily se dvě fronty. Jedni odsun odsuzovali (Lisický, Příbyl a d.), jiní hájili (Sychrava, Smutný a d.). Stránský s Bernardem zaujali kompromisní stanovisko udržet platnost odsunu s možností individuálních návratů. A kolem této praktické otázky se strhla hlavní bitva. Přítomný sudetoněmecký sociální demokrat J. W. Brügel tam vystoupil polemicky proti tezi Lva Sychravy, že Němci by se měli s odsunem smířit: „Proč by se s tím smířili, když to pocítují jedni právem, jiní neprávem, za hroznou křivdu a když mají moc zjednat si nápravu?... Přátelství se může vyvinout vždy jen na dorozumění, nikoliv na

diktátu a již vůbec ne na diktátu těch, kteří nikomu diktovat nemohou.“ (Jaroslav Stránský, *Odsun Němců z ČSSR z hlediska národního i mezinárodního*, I.-II. Londyn 1953, s. 37 II.) Jistě i J. W. Brügel v průběhu dalších let poznal, že ani západní Německo není tím, kdo by v této věci mohl Čechům či Československu cokoliv diktovat a jistě se nyní můžeme shodnout na tom, že přátelství se může vyvinout jen na dorozumění, které respektuje zájmy obou partnerů.

Zarážející je, jak Danubius nechápe, že svým nastolením problému odsunu v té podobě, jak ho nastolil, implicitně nastoluje požadavek jeho revize až po revizi hranic. Motiv takového jednání Danubius nesděluje, ale lze ho vyčíst z dopisu redakci *Svědectví* (č. 54), kde v přehodnocení problematiky odsunu vidí cestu k zahraničně politické reorientaci Československa na záp. Německo. Jeho téze rozvíjejí tento problém stejným směrem, ale před závěrem jakoby se najednou zarazil a možná na zásah redakce narouboval jiný závěr:* „Uchovávat si čistý štít k obom susedom, mať v pohotovosti obe alternatívy spolupráce s oboma velmocami, riadiac se ich vzestupem či poklesom.“

Danubiovo tvrzení, že „německá karta“ je historicky vzato jednou ze dvou alternativ české nebo československé zahraničně politické orientace nemá žádnou oporu v novodobých dějinách. Od Palackého dob byla česká politika „austroslavistická“ ve snaze čelit tlaku cisařského Německa i carského Ruska. Když se okolo r. 1866 pokusil exilem unavený a zklamaný revolucionář J. V. Frič hrát německou kartou s Bismarckem, byl to trapný debakl. Druhý pokus Háchy, Berana a dalších po Mnichově vyústil do 15. března 1939. Je proto nehistorické mluvit v *tomto* smyslu o dvou alternativách české nebo československé zahraniční politiky. Navíc je to úvaha, která nijak neodpovídá realistickému myšlení západoněmeckých sociálních demokratů a liberálů, kteří odmítají jako nereálné iluze podobné úvahy. „Neexistuje možnost znovusjednocení. Žádná nebude existovat, pokud bude trvat sovětské imperium — a je třeba velmi pochybovat, kdyby se násilnou explozí rozpadlo, jak mnoho by zůstalo z obou německých států ke sjednocení. Vzhledem k těmto skutečnostem nevede ani krátká ani dlouhá cesta k německé jednotě. Všechno ostatní není vize, ale iluze.“ — Theo Sommer, „Die nationale Einheit: Visionen und Illusionen einer unerwarteten Debatte“, *Die Zeit*, 8.12.1978.

Danubius tedy českému národu nabízí orientaci, kterou sociální demokraté, liberálové a demokraté v záp. Německu samotném považují za naprostou iluzi. To snad ani nepotřebuje další komentář. Snad jen připomínku, že všichni Poláci doma i v zahraničí trvají na hranici Odra-Nisa a respektování národnostního statu quo, který vznikl na jejich území po II. svět. válce, kdy odešlo 3,5 milionu Němců a bylo odsunuto dalších 3,5 milionu. Prostě vycházejí z reality potvrzené závěrečným aktem v Helsinkách.

* Redakce zásadně autory k jakémukoli „roubování“ neponouká, poz. red.

Souhlasím samozřejmě se svým kolegou Janem Křenem, když v recenzi k Brügelově knize mluví o dalekosáhlé výzvě odborné, národní a etické, i když nemohu přijmout Danubiův přístup k této otázce, ani jeho závěry.

Praha 4.2.1979

Milan Hübl*

Vážená redakce:

Příspěvek autora, krytého pseudonymem Danubius („Tézy o vysídlení československých Němců“, *Svědectví* 57/1978, str. 105-122) vyvolal, jak se zdá, reakci zcela mimořádnou a různě motivanou. Tak z Prahy se dovídáme, že „dne 7. února 1979 předvedly orgány SNB řadu čs. občanů, při čemž některé z nich zadržovaly od časných ranních hodin až do 22 hodin“; týkalo se to více než desítky signatářů Charty 77 nejrůznějšího politického zaměření a „všichni byli vyslýcháni na Danubiovu práci“ (viz Sdělení č. 74 VONS, vydané v Praze dne 12.2.1979). Tři dny před tím píše v Praze historik Milan Hübl své „Glosy k Danubiovým tezím o vysídlení Němců“ a v jejich úvodu prohlašuje, že to dělá proto, aby „názorně předvedl, jak jeho [Danubiův] selektivní přístup k faktům a apriorismus úsudků se zpronevěřuje vědecké metodologii“. Ke konci Hüblova textu se však dočteme, že „Danubius nechápe, že svým nastolením problému odsunu v té podobě, jak ho nastolil, implicitně nestoluje požadavek jeho revize až po revizi hranic“. Po přečtení Hüblova textu si osobně myslím, že rozhodujícím podnětem k jeho napsání nebyla ani tak péče o vědeckou metodologii, jako spíše obava, že Danubiovým článkem se tu diskuse dostává na jakési politické scesti, před níž chce Hübl čtenáře ochránit. Podobně, jak se mi aspoň zdá, jsou motivovány i některé reakce na Danubiovy teze v československém exilu: i tady je znát strach z toho, že někdo nedomyšleně vypustí džina z láhve — a kam až to pak povede? Do toho všeho 19. února přichází v *Rudém právu* pan Karel Douděra se svou troškou do mlýna pod mnohoslibným titulkem „Pozoruhodná shoda“ (bez čtení lze vytušit, že tu jde o temné rejdy anonymního Danubia, chartistů a revanšistů, kýmisi dobře režírované a koordinované).

Čeho a proč se tu tak různí lidé bojí po pětatřiceti letech? Odpověď na tuto otázku považuji v započaté diskusi za důležitější než to, zda ten či onen dílčí fakt v souvislosti s odsunem Němců z Československa je nebo není

* Bývalý rektor Vysoké školy stranické ÚV KSČ, odsouzený v sedmdesátých letech k šesti a půl roku vězení. Glosy tu vycházejí bez vědomí či souhlasu autora.